

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΛΙΑ

Όμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΟΠΩΝΥΜΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΣΕΙΣ

Ἀσέληνον - Σκιά, Κόραξ - Γκιώνα

Δὲν σπανίζουν αἱ φυσικογεωγραφικαὶ ἐκεῖναι περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας αἱ αὐταὶ προϋποθέσεις, τὰ αὐτὰ αἷτια, ὁδηγοῦν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἡ διὰ τὴν ἐκφρασθῶμεν ἄλλως ἢ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, ἢ σύνθεσις αὐτοῦ, ἀκόμη καὶ ὁ προσανατολισμὸς μιᾶς θέσεως συντελοῦν εἰς τὴν εἰς τὸ στόμα τῶν περιοίκων δημιουργίαν ἐνὸς τοπωνυμίου. Τὸ τοπωνύμιον τοῦτο γνωστὸν διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως ἔρχεται ἐνίστε στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκλείπει. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο, εἰς ὅ,τι τοῦλάχιστον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὰς τόσον γνωστάς καὶ ὄχι ἀνεξηγήτους δημογραφικὰς κατὰ καιροὺς μεταβολάς. Μία τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ παρόντος μελετήματος.

Ὁ ὄγκος τῆς Γκιώνας χωρίζεται ἀπὸ τὸν τῶν Βαρδουσιῶν διὰ βαθυτάτης διατομῆς τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ μέρος τῆς κοίτης τοῦ Μόρνου. Ἡ διατομή αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ὅλης φυσικογεωγραφικῆς συνθέσεως τῆς εὐρυτέρας ἐκεῖ περιοχῆς. Βορείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς διατομῆς ἐκείνης ἀνοίγεται ἡ χοάνη ἀπορροῆς ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἀπωτάτην ἀφετηρίαν τοῦ Μόρνου ποταμοῦ, ἀναπτυσσομένην μεταξὺ Βαρδουσιῶν πρὸς τὰ Β.Δ., Οἷτης (= Καταβόθρας) πρὸς Β.Α. καὶ τῆς Γκιώνας πρὸς τὰ Ν.Α. Πρὸς σαφέστερον δὲ προσδιορισμὸν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χώρου προσθέτομεν ὅτι οὗτος εὐρίσκεται, ἐκεῖ ὅπου ἀπλοῦται ὁ τ. δῆμος Καλλιέων, συγκείμενος ἀπὸ τὰ χωρία : Μαυρολιθάριον, Πυρρά (Γκούρα), Πανουριά (Δρέμισα), Στρώμη, Καστριώτισσα, Ἀθ. Διάκος (Ἀνω Μουσουνίτσα) καὶ Κάτω Μουσουνίτσα. Ἡ κοίτη τοῦ Μόρνου βαθεῖα διανοίγεται μεταξὺ Γκιώνας καὶ Βαρδουσιῶν καὶ δὴ κατὰ τὸ σημεῖον ὅπου τὰ χωρία Κάτω Μουσουνίτσα καὶ Κονιάκος ἀφ' ἐνός, Συκιά καὶ Λευκαδίτι ἀφ' ἑτέρου. Τὰ δύο πρῶτα κεῖνται ἐπὶ τῆς Ν.Α. πλευρᾶς τῶν Βαρδουσιῶν, τὰ δύο ἄλλα ἐπὶ τῶν Β.Δ. τῆς Γκιώνας. Ὡς προστεθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐξῆς λεπτομέρεια : *Γκιώνα* εἶναι τὸ ὄνομα τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς ὄροσειρᾶς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τῶν ἁκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ, καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ Γαλα-

ξειδίου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μόρνου καὶ ἀπολήγει συνεχῶς ὑψουμένη εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν χοάνην - ἀφετηρίαν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ. Ἡ πυραμειδοειδὴς ὑψηλότερα κορυφή (2510 μ.ὑψ.), ἡ κατ' ἐξοχὴν Γκιώνα, ὑψοῦται ὑπεράνω τῶν χωρίων Στρώμη καὶ Συκιὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἐκείνη τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἐπεκράτησε πρὸς δῆλωσιν τῆς ὅλης ὁροσειρᾶς. Τοῦτο δὲ συνέβη προφανῶς λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς εἰς ἄγριον μεγαλεῖον εἰκόνος ἐνώπιον τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κινούμενος ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ἢ ἀπὸ τὴν τοῦ βοιωτικοῦ Κηφισσοῦ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ χεῖλος τῆς μνημονευθείσης χοάνης τοῦ Μόρνου. Ἡ κλίσις ἀπὸ τοῦ ὑψηλότερου σημείου (ὑψ. 2510) πρὸς Β. μέχρι τῆς κοίτης τοῦ Μόρνου (ὑψ. 450 περίπου μ.) κάτωθι τοῦ χωρίου Συκιὰ εἶναι μεγάλη, πολλῶν μοιρῶν, καὶ μάλιστα μέχρι σημείου τινὸς ὑπερθεν τῆς Συκιᾶς. Ἐνταῦθα δὲν θὰ εὐρίσκεται ἐκτὸς θέματος ἡ μνεῖα περιαδομένου ἀπὸ στόματος εἰς στόμα τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν χωρίων σκόμματος περὶ τῶν τῆς Συκιᾶς. Λέγεται δηλ. ὅτι οἱ Συκιῶται κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ νὰ ἴδουν, ἂν θέλουν, ὀλίγον ἥλιον πρέπει περὶ τὴν μεσημβρίαν ν' ἀναρριχθῶν εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλῆς καρυδιᾶς τῆς πλατείας τοῦ χωρίου τῶν. «Ἀπόσκιο», λοιπόν, εἶναι τὸ χωρίον, «ἀνήλιο». Τὸ αὐτὸ βεβαίως ἰσχύει καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐναντι τῆς σελήνης θέσιν του. Κατὰ ταῦτα εἰς τὸ ὄνομα Συκιὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐνυπάρχει διαμάχη μεταξὺ τῆς ἐκ φυσικογεωγραφικῶν λόγων ἰσχυροῦσης πραγματικότητος καὶ τῆς τάσεως πρὸς γλωσσικὴν ὀρθοέπειαν. Ἡ περιοχὴ γλωσσικῶς ἀνήκει εἰς ἐκεῖνας ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ βόρειον γλωσσικὸν ἰδιῶμα. Ἐντεῦθεν τὸ τοπωνύμιον ἠκούετο ὡς *Σκιὰ*. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὁμως, ὡς γνωστόν, τὸ ἑλληνικὸν Κράτος κατὰ τὴν σύνταξιν ἐπισήμων ἐγγράφων ἐχρησιμοποιοῖ τὴν πλήρη, ἀρτίαν μορφήν τῶν ὀνομάτων οἰκισμῶν καὶ πόλεων. Οὕτω συνέβη προκειμένου περὶ τῶν γειτονικῶν χωρίων : Μαυρολιθάριον ἀντὶ Μαυρολιθάρι, Λευκαδίτιον ἀντὶ Λευκαδίτι, Λοιδωρίκιον ἀντὶ Λοιδωρίκι, Μουσουνίτσα ἀντὶ Μουσνίτσα, Δρέμισα γεν. Δρεμίσης ἀντὶ Δρέμισας. Ἦχθησαν, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τὸ ὁποῖον ἔζη ἐν σκιᾷ. Ἡ λ. ὁμως Σκιὰ ὡς προσηγορικὸν ἦτο ἄγνωστος πλέον, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς λ. *ἡσκιος*. Διτηρεῖτο ἀντιθέτως ὡς ὄνομα τοῦ γνωστοῦ δένδρου, ἂν καὶ ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμῇ τὸ δένδρον τοῦτο εἰς χώραν τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τοῦτο διὰ λόγους κλιματολογικοῦς. Ὡδηγήθη ὡς ἐκ τούτου ἡ σκέψις τῶν ἀρμοδίων ἢ ἀκόμη καὶ τῶν ἐντοπίων πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ δένδρου *συκιὰ*, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε ἡ ἰδιωματικὴ μορφή εἶναι *σ'κιὰ*. Δὲν πρόκειται ὁμως περὶ συκιᾶς, ἀλλὰ περὶ σκιᾶς καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς διὰ λόγους κλιματολογικοῦς φυσικογεωγραφικῆς διατάξεως τοῦ τόπου.

Ὅποια ὁμως σύμπτωσις! Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τοποθετεῖται ὑπὸ τῆς ἀρχαίας γραπτῆς παραδόσεως τοπωνύμιον *Ἀσέληγον*. Ἡ παλαιότερα μνεῖα

εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Νικάνδρου, Αἰτωλοῦ κατὰ τινες τὴν καταγωγὴν, εἰς τὸ ἔμμετρον ἔργον του Θηριακά ¹ καὶ δὴ εἰς τὸ χωρίον (στ. 209 - 218), ὅπου ὁ λόγος περὶ ἐχιδνῶν. Ἔχει δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς :

«Εὗ δ' ἂν ἐχιδνήσσαν ἴδοις πολυδενκέα μορφήν,
 ἄλλοτε μὲν δολιχὴν, ὅτε πανράδα τοιάδ' ἀέξει
 Εὐρώπῃ τ' Ἀσίῃ τε· τὰ δ' οὐκ ἐπιείκελα δήεις.
 ἦτοι ἂν' Εὐρώπῃ μὲν ὀλίζονα, καὶ θ' ὑπὲρ ἄκρους
 ῥώθωνας κεραοὶ τε καὶ ἀργίλιπες τελέθουσιν,
 αἱ μὲν ὑπὸ Σκείρωνος ὄρη Παμβώνια τ' αἶπη,
 215 Ῥωταίων, Κόρακός τε πάγον, πολιὸν τ' Ἀσέληνον·
 Ἀσίς δ' ὀργυνίστα καὶ ἐς πλεόν ἔρπετά βόσκει,
 οἷα περὶ τρηχὺν Βουκόρτερον, ἢ καὶ ἐρυμνὸς
 Αἰσαγέης περηὼν καὶ Κέρκαφος ἐντὸς ἑέργει».

Αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα εἶναι δύο : Κόραξ καὶ Ἀσέληνον. Πρόκειται, συμφώνως πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν, περὶ ὀρέων τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὁποίων ἀνεξήτησαν οἱ κατὰ καιροῦς μελετηταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Νικάνδρου. Ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀντλοῦντες, τὸ μὲν, ἐκ τῆς τελευταίας ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Νικάνδρου ὑπὸ Gow καὶ Scholfield, παραθέτομεν τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα μας. Οὕτω ἐν σ. 174 (Notes Theriaca, στ. 214 ἐξ.) ἀναγινώσκουμεν ὅτι ὁ Κόραξ εἶναι ὄρος κατὰ τὰ ἀνατολικά ὄρια τῆς Αἰτωλίας, ἐνῶ Ἀσέληνος εἶναι ὄρος κατὰ μὲν τὸν Σ ἐν Λοκρίδι, καὶ ἐννοεῖται ἡ δυτικὴ βεβαίως, κατὰ δὲ τὸ Etymologicum Magnum (153,4) ἐγγὺς τῆς γνωστῆς Τραχίνος, καὶ ἐννοεῖται ἡ πόλις καὶ ἡ περὶ αὐτῆς χώρα. Προστίθεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν Gow καὶ Scholfield (σ. 201) ἀντλούντων ἐκ τοῦ Etymologicum Magnum τὰ «Ἀσέληνα ὄρη» ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι συμφώνως πρὸς τὴν Μυθολογίαν, ὅταν ἐκεῖ ἡ Σελήνη ἐκοιμήθη μετὰ τοῦ Ἐνδυμίωνος, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κόσμου ἀπέβη ἀσέληνον, δηλ. χωρὶς τὸ φῶς τῆς Σελήνης. Ἀντλοῦντες τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Schneider (Theriaca et Alexipharmaca, Lipsiae 1856, σ. 25, ὅπου ὁ λόγος περὶ τῶν Ἀποσπασμάτων 6 καὶ 7) παραθέτομεν αὐτὸ τοῦτο τὸ σχετικὸν χωρίον, ὡς παραδίδεται, κατὰ διόρθωσιν τοῦ Meineke, ὑπὸ τοῦ Etymologicum Magnum, σ. 153, 4, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς : «Ἀσέληνα ὄρη οὕτω καλοῦμενα παρὰ τὴν Τραχίνα, ἅπερ οἱ μὲν παρὰ **** εἰρησθαι ὡς Ῥιανός ² ἐν

1. Nicandrea, Theriaca et Alexipharmaca, recensuit et emendavit..., Otto Schneider, Lipsiae 1856. Νεωτέρα ἐκδοσις: Nicander, The poems and poetical fragments, edited with a translation and notes, by A. S. F. Gow and A. F. Scholfield, Cambridge 1953.

2. Ποιητὴς καὶ φιλόλογος ἐκ Κρήτης, ἀκμάσας κατὰ τὸ 300 π.Χ. Συνέταξεν ἔπος μὲ τίτλον «Ἡράκλεια» καὶ ἄλλα τινὰ ἔπη.

τῷ τετρακαίδεκάτῳ Ἑρακλείας· Νίκανδρος δὲ ἐν τοῖς Αἰτωλικοῖς ὅτι, *φησὶν, ἐν αὐτοῖς τῆς Σελήνης τῷ Ἐνδυμίονι συγκαθευδούσης συνέβαινε τοὺς ἄλλους τόπους ἀσελήνους εἶναι*». Εἰς ἐπιτασσόμενα πρὸς τούτοις Scholia in Nicandri Theriaca ex recensione Henrici Keilii καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸν στίχον 215 ἀναγινώσκουμεν : «*Ροπαῖον δὲ Ἀντίγονος μὲν τῆς Ἀχαΐδος φησὶν εἶναι, ἐπεὶ καὶ Ῥοπαῖοι οἱ Ἀχαιοὶ ὠνομάσθησαν. Ἔστι δὲ τῆς Αἰτωλίας, ὡς Νίκανδρος περὶ τινων εἰς Αἰτωλίαν διερχομένων διηγούμενος*

*δι' αἰπεινὴν τε κολώνην
Οἰωτοῦ Ῥύπης τε πάγον καὶ Ὀρθίδα λίμνην
στείχοντες Ναύπακτον ἐς Ἀμφιδύμην τ' ἐπέλαζον,
τὸ δὲ Ἀσέληνον Λοκρικὸν ὄρος ἐστὶ δυσχείμερον.
ταῦτα οὖν πάντα ὀνόματά εἰσιν ὁρῶν τῆς Εὐρώπης.
.....».*

Ὡς ὄρος τῆς Αἰτωλίας ἀναφέρει τὸν Κόρακα καὶ ὁ Στράβων¹.

Μνεῖαν τοῦ Κόρακος εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὸν Τίτον Λίβιον², ὅπου ὁ λόγος περὶ τῆς δυσχεροῦς πορείας τοῦ ὑπάτου Μανίου Ἀκιλίου Γλαβρίωνος ἀπὸ Ὑπάτης διὰ τῶν πρὸς τὴν Ναύπακτον διαβάσεων τῆς Οἴτης καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ μῆκος τοῦ ροῦ τοῦ Μόρνου ποταμοῦ. Ὁ Κόραξ ἀναφέρεται ὡς *mons altissimus inter Callipolin et Naupactum*, δηλ. ὄρος ὑψηλότατον μεταξὺ Καλλιπόλεως καὶ Ναυπάκτου. Ἡ δὲ περιγραφή τοῦ τοπίου, τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς πορείας εἶναι ἀρκούντως ζωηρά. Ἔχει τὸ ὅλον χωρίον ὡς ἀκολούθως : *Ut ad Coracem est ventum mons est altissimus inter Callipolin et Naupactum ibi et iumenta multa ex agmine praecipitata cum ipsis oneribus sunt et homines vexati; et facile apparebat, quam cum inerti hoste res esset, qui tam impeditum saltum nullo praesidio, ut clauderet transitum, insedisset. Tum quoque vexato exercitu ad Naupactum descendit, ...».*

Διὰ τὸν προτιθέμενον νὰ ὀδεύσῃ ἀπὸ Ὑπάτης εἰς Ναύπακτον κατὰ μῆκος τῆς κοίτης τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Μόρνου δύο ἀνοίγονται δυνατὰ διὰ τῆς Οἴτης διαβάσεις. Ἡ μία διὰ τοῦ αὐχένος Βαρδουσίων - Οἴτης καὶ ἡ ἄλλη διὰ τοῦ αὐχένος Οἴτης - Γκιώνας. Ἐπικαιρον στρατηγικὸν σημεῖον τῆς μὲν πρώτης εἶναι τὸ Μακρυκάμμι, τῆς δὲ δευτέρας αἱ Βρύζες. Τὸ Μακρυκάμμι εἶναι ἐπίπεδος τοποθεσία μεταξὺ τῶν χωρίων Καστριωτίσσης καὶ Δάφνης (Χωμιάρνης), αἱ δὲ Βρύζες μικρὸν ὁροπέδιον (κοιλὰς) βορείως τῆς Καλσκοπῆς (Κουκουβίστης) καὶ εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου χιλιόμετρων τοῦ χωρίου τούτου. Ὁ ἀφικνούμενος μετὰ ἐπίπονον ἀνηφορικὴν πορείαν καὶ εἰς τοὺς δύο ὡς ἄνω αὐχένας εὐρίσκεται ἐνώπιον πλέον ἢ ἐντυπωσιακῆς

1. Γεωγραφικά, 329, καὶ Fragm. 6, 417, 450.

2. *Ab urbe condita libri* (Cambridge - London 1958) XXXVI, 30.

εἰκόνας. Ἀπέναντι αὐτοῦ ὑψοῦνται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ὄγκωδης εἰς σχῆμα πυραμίδος ἀκραία κορυφή τῆς ὄροσειρᾶς τῆς ὡς *Γκιώνας* γνωστῆς, Γκιώνα, ὡς ἤδη εἶπομεν, ὀνομαζομένη, ἡ ὁποία κορυφή ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν 2510 μέτρων βυθίζεται κατὰ τὴν Β.Δ. πλευράν της κατακορύφως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Μόρνου ποταμοῦ (ὕψ. 400 - 500), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ὄγκος ὁ σήμερον γνωστὸς ὡς *Βαρδούσια*, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἀνυψοῦνται κατακορύφως αἰχμηροὶ ὄγκοι, γνωστοὶ μὲ τὴν ὀνομασίαν *Σούβλες*. Τοπίον ἄγριον ἀλλὰ καὶ καταπληκτικὸν ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε τὰ πάντα καὶ ἐπὶ μῆνας κατακαλύπτονται ὑπὸ χιόνων. Εἰς τὸν θεατὴν δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ἀλπικοῦ τοπίου καὶ δὴ ἐκείνου τοῦ τῶν Δολομιτῶν. Ὁ δὲ θεώμενος ἀπὸ τὸ Μακρυκάμπεϊ ἢ τις Βρύζες τὸ ὄρεινόν περὶ οὗ ὁ λόγος συγκρότημα μένει μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνιαίου. Εἰς τὸ ἐνιαῖον τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως ὄγκωδες ὄρεινόν συγκρότημα προσεδόθη εἰς χρόνους παλαιούς τὸ ὄνομα Κόραξ¹.

Τὰ δὲ λεγόμενα τοῦ Τίτου Λιβίου προσιδιάζουσιν εἰς τὰ ἀμέσως ἀνωτέρω λεχθέντα καὶ μάλιστα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ ὕψος καὶ τὴν τραχύτητα τοῦ ὄρους Κόραξ. Ἡ βαθμιαία ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀνύψωσις τῶν σημερινῶν ὄροσειρῶν τῆς Γκιώνας καὶ τῶν Βαρδουσιῶν δὲν προσφέρεται πρὸς δημιουργίαν ἐντυπώσεων καὶ εἰκόνας ὡς αἱ ἀνωτέρω παρατεθεῖσαι. Ἄλλως τε καὶ τὸ χωρίον τοῦ Λιβίου, ὡς καὶ ἐκεῖνο τῶν εἰς τὸν στ. 215 τῶν Θηριακῶν ἀναφερομένων Σχολίων, ἦτοι «...ὡς *Νικάνδρος περὶ τινῶν εἰς Αἰτωλίαν διερχομένων διηγούμενος*», ὁμιλοῦν περὶ μετακινήσεως ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμάς, ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Φθιώτιδος εἰς τὸν τῆς Φωκίδος.

Ἐνώπιον καὶ σχεδὸν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ κινουμένου διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Οἴτης ἀπὸ Φθίας πρὸς Αἰτωλίαν εὐρίσκεται καὶ τὸ σημεῖον, ἀνήλιον καὶ ἀσέληνον, ὅπου ἡ μυθολογία ἐτοποθέτησε τὴν σκηνὴν τῆς κατακλίσεως Σελήνης καὶ Ἐνδυμίωνος. Ἐδημιουργήθη, λοιπόν, διὰ λόγους, ὡς ἤδη ἀνωτέρω εἶπομεν, φυσικογεωγραφικοὺς τοπωνύμιον Ἀσέληνον. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ὠνομάσθη Ἀσέληνον ὄρος καὶ Ἀσέληνα ὄρη ἢ σημερινὴ Γκιώνα, ὁ «Κόρακος πάγος», τὸ «πολὶὸν Ἀσέληνον» τῶν Θηριακῶν τοῦ Νικάνδρου. Μὲ ἄλλας λέξεις τὸ τοῦ στίχου 215 «*Κόραξός τε πάγον, πολὶὸν τ' Ἀσέληνον*» δηλοῖ, ἐν καὶ τὸ αὐτό, ὡς τοῦτο ἀνωτέρω προσδιωρίσαμεν, ἐν σχέσει βεβαίως πρὸς τὴν εἰκόνα ἡ ὁποία προβάλλει εἰς πάντα φθάνοντα εἰς τὸ Μακρυκάμπεϊ ἢ εἰς τις Βρύζες. Ἡ λ. «πάγος» μὲ τὴν ἀρχι-

1. Ἡ χρῆσις ὀνομάτων πτηνῶν διὰ τὴν ὀνομασίαν κορυφῶν ὀρέων καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁλοκλήρων ὄροσειρῶν παραμένει ἰσχύουσα καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Μνημονεύομεν μερικὰς περιπτώσεις καὶ μάλιστα ἐκ τῆς αὐτῆς γεωγραφικῆς περιοχῆς, δηλ. ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος, ὡς Ἀετός, Περιστέρα, Χελιδόνα, Καλλιακούδα, Γέρακας κ.ά. Ἴσως καὶ τὸ ὄνομα Γκιώνα πρέπει νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὸ τοῦ πτηνοῦ Γκιώνης. Ἄν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλως φρονεῖ ὁ Γεωργακάς (Ἀθηνᾶ, 47, σ. 248 ἐξ.).

κὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν σημασίαν προσιδιάζει εἰς τὴν ὑψηλοτάτην ἐκείνην κορυφὴν τὴν ὡς Γκιώνα γνωστὴν σήμερον, ὡς Κόραξ δὲ εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας φιλολογικὰς πηγάς. Ἡ λ. «πολιὸς» πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ Ἀσελήνου χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Νικάνδρου διὰ νὰ δηλωθῇ τὸ λευκὸν λόγῳ τῶν πολλῶν χιόνων, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ σειρὰν μηνῶν καλύπτουν τὴν κατ' ἐξοχὴν Γκιώναν ὡς καὶ τὴν πρὸς τὸν ἄνω ροὺν τοῦ Μόρνου κλίνουσιν περιοχὴν τῶν σημερινῶν Βαρδουσίων¹.

Πιστεύομεν δὲ ὅτι διὰ τῶν ὅσων ἀνωτέρω λέγονται εἶναι δυνατὸς ὁ γεωγραφικὸς προσδιορισμὸς τῶν Κορακίων τοῦ Προκοπίου².

Τελευτώντες δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀπαντοῦν τοπωνύμια τῶν ὁποίων ἡ δημιουργία ὀφείλεται εἰς τὸ αὐτὸ ὅποῖον καὶ τὸ τοῦ Ἀσελήνου αἵτιον. *Σκιώεσσα* (ἡ), ὄνομα ὄρους τῆς Ἀχαΐας κατὰ Πλίνιον (4, 13). *Ἀπόσκια* (ἡ) ὄνομα χωρίου τῆς Γορτυνίας καὶ ἔθνικὸν Ἀποσκίτης, ὅπερ καὶ ὡς ἐπωνύμιον ἀπαντᾷ. *Σκοτεῖνα* (ἡ), χωρίον τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου. *Σκᾶ* (ἀκαθορίστου γένους), χωρίον ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρείων τῆς Οἴτης, ὑπαγόμενον εἰς τὸν ποτὲ δῆμον Ὑπάτης. *Σκιὰ* (ἡ), χωρίον τῆς Λακωνίας, ὅθεν καὶ τὸ ἐπώνυμον Σκιᾶς (πβλ. ὅμοιον σχηματισμὸν ἐπωνύμων, Γραβιάς, Κουκουβίστας, κ.ἄ.). *Σκοτεῖνανη* (ἡ), τοπωνύμιον ἐντὸς βαθείας χαράδρας τῶν βορείων ὑπωρείων τοῦ Παρνασσοῦ παρὰ τὴν Ἀμφίκλειαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΛΙΑΣ

1. Οἱ νεώτεροι γεωγράφοι ἀποδίδουν συνήθως τὸ ὄνομα Κόραξ εἰς τὰ σημερινὰ Βαρδούσια. Ἐπὶ τοῦ ὀνόματος ὁμοῦ τούτου, καθὼς εὐστόχως λέγεται ὑπὸ τῶν Neumann καὶ Partsch (*Physicalische Geographie von Griechenland*, σ. 162 σημ. 3), θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐγείρη τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ ἡ Γκιώνα.

2. Περὶ Κτισμάτων, IV, 2, 16.